

אמר רבא: קלפי של עץ היתה, של חול, ואינה מחזקת אלא שתי ידיים – כדי שלא יכוין ויטול. ולכך היתה של חול, מפני שהיתה של עץ ואין עושים כלי שרת מעץ. ולא עשאוה מכסף וזהב – שהתורה חסה על ממונם של ישראל.

נראה שאם רצה היחיד לעשותה של כסף וזהב – רשאי. בדומה לבן-גמלא שעשה את הגורלות של זהב (לקוטי הלכות ב'עין משפט).

ואולם הריטב"א כתב שהקלפי אינה דומה לגורלות ולידות הכלים שעשאוה זהב ושבחום – כי הקלפי אינה מדאורייתא והשימוש בה אינו תדיר אלא פעם אחת. אבל להלן הביא הריטב"א דעה שהקלפי חובה דאורייתא.

יכולים היו להשתמש בקלות ובשאר כלים ולמה אמרו 'קלפי' מיוחדת – לעשות פומבי לדבר (עפ"י ירושלמי).

ב. עשר פעמים מזכיר כהן גדול את השם (המפורש. ירושלמי – מובא בתו"ח) בו ביום; תשע בשלשת היודיים, שלשה בכל יודוי, ועוד אחד בגורלות.

כתב מהרש"א: היה מגביה קולו יותר ויותר בכל הזכרה, שהן כנגד עשר ספירות, עשר קדושות עליונות זו למעלה מזו.

סו. אלו דברים נשתנו במקדש משמת שמעון הצדיק, ואלו דברים נשתנו קודם החורבן?

תנו רבנן: ארבעים שנה שמש שמעון הצדיק היה גורל עולה בימין כהן גדול. מכאן ואילך פעמים עולה בימין פעמים בשמאל; וכן לשון של זהורית – פעמים מלבין פעמים אינו מלבין; ונר מערבי – פעמים דולק פעמים כבה; ואש של מערכה פעמים מתגבר פעמים אין מתגבר ולא היו כהנים נמנעים מלהביא עצים למערכה כל היום כולו [מלבד שני גזירי עצים שהבאתם חובה בכל אופן]; ונשתלחה מארה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן מגיעו כפול [הצנועים מושכים את ידיהם והגררנים נוטלים ואוכלים. ומעשה באחד שנטל חלקו וחלקו חברו והיו קורים אותו בן חמצן עד יום מותו]. משמת שמעון הצדיק נמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם.

כתב רבנו אליקים (במשנה לעיל לה:), מיום שמת שמעון הצדיק לא היה אומר הכהן הגדול 'אנא ה' בשם עצמו, אלא 'אנא בשם'. ומדברי הרמב"ם (עיוהכ"פ ב,ו) אין נראה כן.

ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין, ולא היה לשון של זהורית מלבין, ולא היה נר מערבי דולק, והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן (סימן לאויבים לבא ולהכנס. בירושלמי פרשו שהיו ננעלות מבערב, ולמחרת היו משכימים ומוצאים אותן פתוחות. וע' גם בשפת אמת. ואולם הרי"ד פירש, לאחר שהעביר את הנסר ואת הפתחות היו נפתחות מאליהן, ומתחילה היו נפתחות בדוחק) – עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי.

דפים לט – מ

סו. האם עליית הגורל, הנחתו על השעיר והיודוי עליו, מעכבים את העבודה אם לאו?

אמר רבי ינאי: עליית גורל מתוך קלפי – מעכבת (את העבודה). ואם קרא שם בלא גורל – לא עשה כלום ויכול להחליפם, כדלהלן). הנחה על השעירים אינה מעכבת (שכבר נקבע הדבר בעלייה. ערש"י). ורבי יוחנן אמר: אף עלייה אינה מעכבת. וכן סובר רבי שמעון – הגרלה אינה מעכבת, ולכך אמר שאם מת אחד מן

השעירים, מביא חברו שלא בהגדלה. וכן סובר רבי אליעזר שאמר הסגן מכניס ידיו ונוטל. ואילו היתה הגדלה מעכבת, לא היה כשר להעלות אלא כהן גדול. תור"ד, ודלא כש"ר].

לפי לשון אחת, מחלוקתם אמורה בשיטת רבי נחמיה שדברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ מעכבים (ש'חוקה' נאמרה גם עליהם); האם הגדלה מעכבת כמותם אם לאו – לפי שאינה 'עבודה', אבל לפי רבי יהודה הכל מודים שעלייה אינה מעכבת. ויש אומרים, לרבי נחמיה ודאי עלייה מעכבת, לא נחלקו אלא לרבי יהודה, שמא כיון שנאמר אשר עלה פעמים – לעיכוב.

במסקנת הסוגיא הוכיחו מן הספרא, שסתמה רבי יהודה, שההגדלה מעכבת.

וכן פסק הרמב"ם (עבודת יוה"כ פ"ג, ג) – הגדלה מעכבת (וכ"מ לכאורה מפשט הסוגיא להלן סב סע"ב ורש"י ד"ה אין מחוסר זמן). וכתב שלפיכך הגדלה פסולה בזר ואעפ"י שאינה 'עבודה' – שלא כהנחה שכשרה בזר (ומקור הדין בירושלמי). ובתור"ד כתב שאם הגדלה מעכבת היא 'עבודה' ואינה כשרה אלא בכהן גדול.

ההנחה הואיל ואינה מעכבת – כשרה בזר (עפ"י ירושלמי; רמב"ם שם). והר" אלקיים כתב שגם למאן דאמר סגן מעלה הגורל, מחזיר הגורל לכהן הגדול והלה נותנו על השעיר. וכן מפורש בכתוב ונתן אהרן וגו' (עפ"י שפת אמת).

לא התודה על השעיר – כשר, ואם מת השעיר קודם שנתודה עליו [וכבר ניתן דמו של השעיר הפנימי] אין צריך להביא אחר. רבי שמעון פוסל, שסובר וידוי מעכב [ולדעתו אם נשתלח השעיר בלא וידוי או נשחט הפר בלא וידוי – צריך להביא אחר. ירושלמי ו, ב. ושם לפנינו מוחלפת שיטת ר"י ור"ש].

א. הרא"ש (בסדר יום הכפורים. ע"ש בהגהות תפארת שמואל. וי"ג אחרת) נקט כרבי יהודה שהלכה כמותו במחלוקתו עם רבי שמעון. ואילו המאירי פסק שוידוי מעכב. והרמב"ם השמיט דין זה. ובספר לקוטי הלכות נקט לעיקר כהרא"ש שוידוי אינו מעכב. (וכ"כ בגבו"א ריש המסכת, שבין וידוי הפר בין וידוי השעיר אינם מעכבים).

ב. מת השעיר המשתלח לאחר שנתודה עליו; אם כבר נתן דמו של השעיר הפנימי מקודם [כפי הסדר הראוי] – אין צריך להביא שיעיר אחר, שהשילוח אינו מעכב. אבל אם הקדים הוידוי למתן דמים ומת קודם מתן דם – לרבי יהודה מביא שנים אחרים ומגריל ולרבי שמעון אין צריך (עפ"י תוס' כאן ולהלן סד:).

דף מ

סז. א. מה הדין כששינה הכהן מסדר מתנות הדם של הפר והשעיר, שהקדים את המאוחזר?

ב. מה הדין כשהקדים מתנות דם הפר להגדלת השעירים?

ג. האם קריאת שם ללא הגדלה קובעת את השעירים, לשם ולעזאזל?

א. סדר מתנות דם פר ושעיר כך הוא: לאחר שהגריל על השעירים ונתודה וידוי שני על הפר ושחטו והכניס קטורת לפני ולפנים, נותן מדם הפר על הכפורת; שוחט את שעיר החטאת ונותן מדמו על הכפורת; נותן מדם הפר על הכפורת בהיכל; נותן מדם השעיר על הכפורת; מערב דמי פר ושעיר ונותן על מזבח הפנימי. שינה מן הסדר במתנות שבפנים, בין שהקדים מתן דם השעיר [או הקדים שחיתתו. ע' להלן סא.] לדם הפר על הכפורת, בין שהקדים מתנות הפר שבהיכל למתנות דם השעיר שעל הכפורת – מעכב ('חוקה').

יש סוברים שלפי המסקנה נוקטים שאם הקדים מתנות הפר שבהיכל למתנות השעיר שבקדש הקדשים – אין הסדר מעכב לפי הדעה שעבודות חוץ בבגדי לבן אין סדרם מעכב, שהרי העבודה שהקדים שלא כסדרה עבודת חוץ היא (עתו"י ותורא"ש). ויש חולקים (ע"ש). וכן נקט הריטב"א לעיקר. וע' גם בלקוטי הלכות (להלן סא, ב'עין משפט' אות כ) ובחזו"א (קכו, ב) ובחדושים ובאורים, שנקטו כן לעיקר. וע"ע בחדושי הגר"ח הלוי).

הקדים את המאוחר במתנות שבהיכל, כגון נתן מדם הפר על המזבח טרם נתן דם שעיר בהיכל, וכן אם נתן דם השעיר על הפרוכת קודם דם הפר (תו"י, תורא"ש, רש"י להלן ס) – לרבי יהודה אינו מעכב ולרבי נחמיה מעכב, מפני ששינה מן הסדר בעבודה הנעשית בבגדי לבן בחוץ, כלומר שלא בקדש הקדשים (כן משמע בגמרא לגרסתנו).

א. מדברי הכסף-משנה (עבודת יוהכ"פ ה, א) משמע שגם לפי רבי יהודה סדר המתנות שבהיכל מעכב. וכבר העירו האחרונים מסוגיתנו שמשמע שאינו מעכב; יש אומרים בדעת הרמב"ם לחלק בין מתנות המזבח למתנות שעל הפרוכת שאלו נחשבים 'פנים' לענין עיכוב מפני שהם לפנים מן המזבח (עפ"י הגר"ח הלוי שם). ויש אומרים מפרשים שלפי מסקנת הסוגיא נוקטים שסדר העבודות שבהיכל מעכב אף לרבי יהודה, ורק הגרלה שהיא בעזרה אין סדרה מעכב (ע' בשו"ת בית זבול ח"ב כו, ב).

יש אומרים בדעת הרמב"ם שסדר מתנות שבהיכל אינו מעכב, אלא שמצוה לכתחילה לחזור ולהזות כסדר אם נשאר מהדם (עפ"י להם משנה, ומגיה בלשון הרמב"ם).

עוד בענין זה בשיטות הראשונים השונות, ע' בחזו"א איש קכו; אבני נור או"ח תנו.

ב. הנצי"ב כתב לחדש שאם הקדים דם שעיר לדם הפר באותו סדר-מתנות, כגון במתנות שבהיכל – מעכב אף לדעת רבי יהודה משום 'מחוסר זמן' שמתחילה יש לכפר על הכהן הגדול ואחר כך על ישראל.

ב. הקדים מתנות דם הפר להגרלה; לרבי שמעון [וכן סובר רבי יוחנן כדלעיל] – אינו מעכב שהרי כל עיקרה של ההגרלה אינה מעכבת. ולדעת האומר הגרלה מעכבת אפשר שגם סדרה מעכב ולכן צריך להגרלה וליתן שוב מדם הפר. ואיבעית אימא, סדר ההגרלה אינו מעכב לכולי עלמא.

א. הקדים מתנות לנת ינת הגורלות על השעירים – לדעת הכל אינו מעכב (ראשונים).

ב. מדברי הרמב"ם מבואר שלהלכה סדר ההגרלה אינו מעכב, אם כי ההגרלה עצמה מעכבת (עפ"י שיח יצחק. ובלקוטי הלכות (להלן סא) נסתפק לדינא. והעיר שמשמע מרש"י (ס ד"ה בבגדי) וכן משמע קצת ברמב"ם שהלכה כלשנא בתרא).

ג. שנינו בתורת כהנים שקריאת השם אינה קובעת השעירים איזה לשם ואיזה לעזאזל, אלא הגורל בלבד (ועשהו חטאת – הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת. יתכן שהילפותא מבוססת על הכפלת 'אשר עלה'. תוס'). ומכאן הוכיחו שהגרלה מעכבת לרבי יהודה [שסתם ספרא ר"י]. ומשמע שלדעת האומר אין הגרלה מעכבת, קריאת שם קובעת.

מבואר בסוגיא שקריאת שם אינה קובעת אפילו בשעת לקיחת השעירים או בעשייתם (לקוטי הלכות). ואם קרא שם על השעירים ללא גורל, אין בדבריו כלום ויכול להחליפם (עפ"י רש"י כריתות כח).

ומכל מקום מצוה לקרוא שם הגם שאין הקריאה קובעת – כמו ששינונו במשנתנו, ודרשו זאת בתורת כהנים מן הכתוב.

א. בתוס' ישנים מבואר שמצוה זו של קריאת שם – מדאורייתא, ובגבורת ארי נטה מדבריהם.
ב. מדברי המנחת-חינוך (רפה, ד; רצג, ג) מבואר שההגדרה הריהי פעולת הקדש של האדם ולכן המגדיל על שעיר בעל-מום לוקה משום לאו דהקדשת בעלי-מומין למזבח [והלא יש כאן מעשה]. וכן אסור להגדיל על מחוסר-זמן. [וכן יתכן לחקור לפי זה שתועיל שאלה על הגורל כשם שמועילה שאלה בהקדש]. ואולם החזון-איש (תמורה לא, ה) כתב להוכיח שהגדרה אינה אלא בירור ולא מעשה הקדשה.
ויש מי שכתב לתלות שאלה זו במחלוקת התנאים האם הגדרה מעכבת אם לאו (ע' בשו"ת דובב מישרים ח"ג קד).

דף מא

סח. א. כיצד מתפרשות קני קרבן העוף, איזו פרידה חטאת ואיזו עולה?
ב. מצורע עני או מטמא מקדש עני – האם יוצאים ידי חובתם בקרבן עשיר, וכן להפך – האם עשיר יוצא בקרבן עני?
ג. מטמא מקדש עני שהפריש מעות לקנו והעשיר – האם מוסיף על דמי חטאתו ועולתו שהפריש, או חייב להפריש מחדש? ומה הדין כשלקח עופות לחובתו והעשיר?
א. אמר רב חסדא: אין הקינין מתפרשות אלא או בלקיחת בעלים, שלקח זו לשם עולה וזו לשם חטאת, או בעשיית כהן – כשלא פרשו הבעלים בשעת לקיחה (ולקחה שתי תרים אחד לעלה ואחד לחטאת); ועשה אתם הכהן אחד חטאת והאחד עלה... – או בלקיחה או בעשייה. רב שימי בר אשי. אבל בין לקיחה לעשייה אין קריאת השם קובעתן ואף אם קרא שם יכול הכהן לשנותן ולעשות החטאת עולה.
משמע בגמרא שבכלל 'לקיחה' – כאשר לקח מתוך המעות פרידה אחת לחטאת / לעולה, ממילא נקבעו שאר המעות לקרבן האחר.
א. משמע בגמרא שכשם שהקנים מתפרשות בשעת לקיחת הבעלים, כך הדין כשהפריש משלו ובשעת ההפרשה מפרש זו לחטאת וזו לעולה (עפ"י רש"י ורגמ"ה כאן ובכריתות כה, כמ"כ בלקוטי הלכות ובגליונות קה"י. וע' גם בשפת אמת בשני המקומות).
ואולם ברמב"ם (פסוה"מ ה, יא) משמע שאמירתו בשעת הפרשה אינה קובעת אלא בשעת לקיחה ממש. יתכן שהיתה לו גרסה אחרת בגמרא. ע' שטמ"ק בכריתות ולקוטי הלכות שם; שפת אמת כאן.
ב. כדין הקנים כך דין נזיר המחויב חטאת עולה ושלמים. וכן כל אדם שחייב עולה וחטאת והפריש מעות לחובותיו ובא לפרש, אין הקרבנות מתפרשים אלא בלקיחה או בעשייה – שלמדים הכל מקנים (עפ"י ראשונים). ואילו המאירי מצדד שאין הדברים אמורים בקרבנות בהמה, שלא נאמרה בהם 'לקיחה' ו'עשייה' (וע"ע בחדושים ובאורים).
אין הקנים [ולא שאר קרבנות] מתפרשות על ידי גורל (ועשהו חטאת – לזה ולא לאחר. עתוס'. ואם הגדיל – יכול לשנות. מאירי).

ב. מצורע עני שהפריש קרבן עשיר – יצא (תורה' – תורה אחת לכולם).
א. רשאי לעשות כן לכתחילה, ותבוא עליו ברכה (ר"ש ורא"ש סוף נגעים).
ב. נראה לכאורה שהוא הדין לשאר חייבי קרבן-עולה-ויורד. וכן משמע ברמב"ם (שגגות י, ג).
ואולם בספר החינוך (קכג) כתב שלא יצא (ע' בהסבר שיטתו בשפת אמת כאן ובחדושי חתם סופר שבת קלב).